

CSÉFFAI ATTILA CSABA

Szakértők a bünvádi perrendtartásban

ABSTRACT

According to the rationale of Act XXXIII of 1896 on criminal procedure, the expert was considered neither a witness nor a judge, but rather occupies an independent position among the means of evidence, which was unquestionably accepted by the legal science of the time. In this study, the author attempts to uncover and resolve possible contradictions through an overview and interpretation of the rules concerning experts. The various chapters shed light on the operation of experts from different perspectives, answering questions such as who can be appointed as an expert (basis for employing experts), who can become an expert in the proceedings (becoming an expert), what procedural legitimacy is associated with experts (number of experts), what is the recognized method of counter-expertise (opposite expert), and finally, which customary law elements survived the enactment of the law (expert-witness). Simultaneously, the position and status of the expert in the trial become determinable, either confirming or refuting the legislative declaration.

Keywords: criminal procedure ■ expert evidence ■ the position of expert in lawsuit
■ theory of independent means of proof ■ opposite expert ■ expertwitness

I. BEVEZETÉS

A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) indokolása szerint a szakértő se tanúnak, se a bírói hatáskör részének nem volt tekinthető, hanem a bizonyítás eszközei közt önálló helyet foglal el,^[1] melyet a kor jogtudománya kritika nélkül magáévá is tett.

Finkey Ferencz például kifejtette, hogy a szakértő egészen önálló és sajátos természetű bizonyító eszközt képez, amit viszont már azzal a közhelyszerű indokolással látott el, hogy a szakértői vélemény a bíróság tájékoztatására, felvilágítására, így a bírói meggyőződés keltésére szol-

[1] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértői szemlének, mint bizonyítéknak természete.

gálván; bizonyító erejét a bíróság szabadon mérlegeli.^[2] Közelebbi támpontot önálló bizonyítási eszköz jellegére azonban sem Finkey, sem pedig más szerző nem szolgáltatott, így maradt az általános tagadás, a tanú és a szakértők között kétségtelenül meglévő különbségek hangsúlyozásával és a bírói hatáskör részéről történő leválasztásával.

Edvi Illés Károly arra a zavarba ejtő körülményre hívta fel a figyelmet, hogy a bírói szemle és a szakértőkről szóló rendelkezések között szoros összefüggés áll fenn. Hangsúlyozta, hogy „a legtöbb esetben [...] bírói szemlével indul meg az eljárás, a [melynek keretében] (kiemelés tőlem) azután a szükséghez képest hívják segítségül oly dolog megítélésére a szakértőket, a melyeknek biztos felismerésére az e tekintetben laikus bíró tudása nem [volt] elegendő”.^[3] Mindezen okfejtés azonban inkább a bíró segédjének szerepét látszott alátámasztani, amit tovább erősített a tény, hogy a törvény XIV. fejezetében maga is egybefoglalta a bírói szemlét és a szakértői bizonyítást.

Jelen tanulmányban a szerző a szakértőkre vonatkozó szabályok áttekintése és értelmezése nyomán a fenti ellentmondások feltárására, esetleges feloldására tesz kísérletet. Az egyes fejezetek a szakértő működését különböző nézőpontból viláágítják meg, választ adva azokra a kérdésekre, hogy ki lehet (a szakértő alkalmazásának alapja), illetve ki válhat az eljárásban szakértővé (szakértőképesség), milyen perbeli legitimáció kapcsolódik a szakértőhöz (a szakértők száma), mi a szakértői ellenbizonyítás elismert módja (ellenőrző szakértő) és végül, mely szokásjogi elemek éltek túl a törvény hatálybalépését (szakértő-tanú). Ezzel egyidejűleg pedig meghatározhatóvá válik a szakértő perbeli helye és helyzete, megerősítve vagy megcáfolva a törvényhozói deklarációt.

II. A SZAKÉRTŐ ALKALMAZÁSÁNAK ALAPJA

Általánosságban az mondható el, hogy a bírónak joga volt az eljárás minden szakában hivatalból szakértőket alkalmazni, de nem volt joga minden esetben mellőzni azokat.^[4] A Bp. 225. §-a szerint „[h]a a bűnvádi ügyre nézve fontos tény-körülmények megállapítására vagy felderítésére személyes megfigyelés szükséges: bírói szemlét kell tartani. A mennyiben a szemlével megállapítandó tények felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem szükséges: szakértők alkalmazandók”. A szakértő alkalmazásában a törvény tehát itt sem korlátozta egyébbel a bírót, mint annak kijelentésével, hogy a megállapítandó tény felismeréséhez külön szakértelem legyen szükséges,^[5] melynek fennforgása esetén azonban a szakértő kirendelése nem volt mellőzhető; elmulasztása a szemle bi-

[2] Finkey, 1903, 226.

[3] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 99.

[4] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[5] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 107.

zonyító erejének rovására esett.^[6] Noha a különleges szakértelem felmerülése elegendő okot szolgáltatott a bírói jogkör korlátozására, de ez egyben szükséges követelményt is jelentett. A Kúria egy nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmény elbírálása kapcsán ugyanis kiemelte, hogy szakértők csak abban az esetben alkalmazandók, ha valaminek a felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem szükséges, amely azonban a konkrét esetben már nem állott fenn,^[7] így a kérdést a bíróság önállóan jogosult volt eldönteni. Ezen felül természetesen a felek is kérhették a szakértő meghívását,^[8] de az eddigiekből következően a törvény általában a bíró belátására bízta annak eldöntését, hogy mikor forduljon a szakértőhöz,^[9] amely alól azonban néhány eset kivételt jelentett.

Kötelező volt a szakértő alkalmazása például a halottszemle és boncolás esetén, a gyermekölés, mérgezés, testi sértés vagy az elmezavar megállapítása során.^[10] A Bp. indokolása e körben helyesen kiemelte, hogy e szabályok nem jelentettek visszaesést a legális bizonyítékok tanához, hanem pusztán csak arra valók voltak, hogy „figyelmeztessék az eljáró közegeket, minő eljárást tart a törvény leghelyesebbnek és annyira fontosnak, hogy könnyelmű elmulasztásáért az eljáró közegek felelősségre is vonhatók, de távol áll attól, hogy a kérdéses esetekben pusztán a szakértői szemlét állítsa fel kizárólagos bizonyítékul, vagy hogy azt feltétlenül megfossza minden bizonyító erőtől, ha esetleg nem felel mindenben az előírt kellékeknek”.^[11] Mindezt egyébként maga a Kúria is alátámasztotta, aki a testi sértés körében több alkalommal kimondani kényszerült, hogy a sértés milyensége nemcsak orvosi látélettel, hanem egyéb hiteles adatok alapján is bizonyítható és minősíthető.^[12]

A szakértő kirendelése kapcsán kiemelendő, hogy a Bp. megfogalmazása látványosan teoretikusparadigma-semleges, hiszen a „Plósz-féle” Pp.-vel szemben a különleges szakértelem felmerülése mellett a bírói subjektum^[13] nem jelent meg kitételként. Ennek ellenére mégsem mondható, hogy a bűnvádi perrendtartásban a bíró subjektív nézőpontja hangsúlytalan lett volna, de az egyes, fontosnak

[6] Perjéssy, 1897, 192.

[7] Annak eldöntéséhez, hogy valamely sajtótermék kézirat jellegével bír, vagy a (magyar büntető-törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk) 63. §-ában meghatározott nyomtatvány, illetőleg az 1848: XVIII. tc. III. fejezetében tárgyalt időszaki lap fogalma alá vonható-e, a Bp. 225. §-ában feltételezett külön szakértelem nem kívántatik, hanem ezt a kérdést a lap előállítási módjának és rendeltetésének figyelembe vételével a bíróság önállóan eldöntheti. Lásd Kúria 5125/903. sz. (Döntvénytár, IV. kötet, 1905, 38-39.).

[8] Vámbéry, 1916, 140.

[9] Bursics, 1947, 92.

[10] Részletesen lásd a Bp. 240-253. §-okat.

[11] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Testi sértések megállapítása.

[12] Lásd például: Kúria 6811. sz.; Kúria 11749. sz. (Döntvénytár, VII. kötet, 1884, 42-44.); Kúria 9168. sz. (Döntvénytár, V. kötet, 1883, 117-118.).

[13] Ti. „mellyel a bíróság nem rendelkezik” fordulat.

tartott esetek kiemelése,^[14] a szűkítő értelmezést támogató bírói gyakorlat^[15] és nem utolsó sorban a jogtudományak az erről a kérdésről alkotott véleménye^[16] annyira keskeny mederbe terelte a bírói diszkréciót, hogy az már-már felfogható volt a szakértői bizonyítás egy korai, emancipációs kísérletének is. Tény, hogy a büntető perrendtartásban a szakértő alkalmazásának ezen objektivizálódott változata a szakértőt és a bírót valamelyest távol tartotta egymástól, amely végső soron beleillett abba a képbe, melyet a kor hazai eljárásjogászai a szakértő önálló bizonyítási eszköz voltáról elképzettek.

III. SZAKÉRTŐKÉPESSÉG

A Bp. 225. §-ából az következett, hogy szakértő mindenki lehetett, „a kinek ismereti és különös tapasztalati a bíró tudásának és felismerő képességének kiegészítésre alkalmas volt”.^[17] Az alkalmazandó szakértőket rendszerint a bíróság, és pedig az a bíróság választotta meg, amelyik az ügyben eljár, amikor a szakértő alkalmazása felmerült; míg abban az esetben, mikor a terhelt(ek) az ellenőrző szakértő közreműködésével élt(ek), a szakértőt maga/maguk választhatta(k) meg.^[18] A Bp. a bíróság szakértőválasztási jogát annyiban mégis korlátozta, hogy elsősorban a rendes szakértők alkalmazását írta elő azzal a céllal, hogy a kellő ügyességgel, szakértelemmel, tapasztalattal és jellemmel rendelkező egyének közül aztán az egyes esetben a bíró nyugodtan választhasson.^[19] A Bp. 227. § (3)-(4) bekezdése korlátozó/megengedő szabálya szerint ugyanis a rendes szakértők csak akkor voltak mellőzhetők: ha ellenük aggodalom merült fel, ha akadályozva voltak, ha a késedelem veszéllyel járt, vagy ha köztők nem volt olyan, aki a kívánt külön szakértelemmel bírna. Ha szükségesnek mutatkozott azonban, akkor a rendes szakértőkön felül más szakértők, nevezetesen olyanok voltak alkalmazhatók, akik a kívánt külön szakértelemmel is rendelkeztek. A rendes szakértőket, mint a bíróság állandó szakértőit az igazságügyminiszter nevezte ki.^[20] A saját állandó szakértővel nem rendelkező járásbírók pedig – amennyiben a távolság és az eset megengedte – rendszerint a törvény-

[14] Részletesen lásd a Bp. 240-253. §-ait.

[15] Kúria 8957. sz. (Döntvénytár, VIII. kötet, 1884, 180-184.).

[16] Vö. 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[17] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 101.

[18] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 111.

[19] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[20] Ha valamely törvényszéknél vagy járásbírósnál a tudományok vagy ismeretek egyes szakmáiból gyakrabban kívántatik bűnügyi szakvélemény és a bíróság székhelyén ama szakmák valamelyikében kiváló képzettséggel és jártassággal bíró egyén lakik, ezt, beleegyezésével, az igazságügyminiszter az illető bíróság állandó szakértőjévé nevezheti ki (3700/1899. IM rendelet (büntető ügyviteli szabályok) 35. §).

szék állandó szakértőit alkalmazták.^[21] Noha kézenfekvőnek tűnne, hogy a rendes szakértők preferálásával szakvéleményük bizonyító ereje is felértékelődött, a helyzet azonban az, hogy a szabad bizonyítás talaján álló eljárásrendekben, mint amilyen a Bp. is volt, ez nem lett volna járható út. A más (külön) szakértők szakvéleményeinek bizonyító ereje így nem vált másodlagos vagy kevésbé fontos bizonyítékká pusztán azon az alapon, hogy azt a bírósági rendes szakértők körén kívüli személyek adták.^[22]

A Bp. – követve a német birodalmi perrendtartás felfogását – a szakértő közreműködési kötelezettségét az általános polgári kötelelességnél szűkebb körre szorította (szakértői kényszer elve). Eszerint az, akit szakértőül kirendeltek, nem tagadhatja meg közreműködését: ha a szemlénél szükséges szakmára rendes szakértő minőségben volt alkalmazva, vagy ha a szakmát keresetképpen gyakorolta.^[23] A törvény által felállított két csoport közül az első csoportba a rendes szakértők, akiknek közreműködési kötelezettségük bővebb indoklásra nem szorul, míg a második csoportba azok tartoztak, akik a szakmát keresetképpen gyakorolták. „Attól [ugyanis], ki keresetképpen gyakorol[t] bizonyos tudományos, művészeti vagy iparos foglalkozást, elvárhat[ta] az állam, hogy szolgálatait az igazságszolgáltatásnak is rendelkezésére bocsássa.”^[24] Az imént felsoroltakon kívül azonban joga volt a szakértői közreműködést bárkinek, minden indoklás nélkül megtagadni, azzal az egyetlen kötelelességgel, hogy mindezt a kirendelő hatóságnak bejelentés.^[25] Az ellenőrző szakértő úgyszintén nem volt köteles a megbízást a féltől elfogadni.^[26] Ugyanakkor, ha „valaki a szakértőül való közreműködést akár kötelelességből, akár önként elvállalta, köteles [volt] a szükséges funkciókat a törvény szabályai szerint végezni”.^[27] Ehhez képest az engedetlen vagy makacs szakértővel szemben kényszerintézkedések voltak alkalmazhatók, melyek azonban lényegesen enyhébben alakultak, mint amelyek a tanúk esetében voltak alkalmazhatók. Az enyhébb intézkedést Perjéssy azzal a körülménnyel indokolta, hogy „a szakértő vonakodása, az igazságszolgáltatásra nem oly hátrányos, mint a tanúé, mert a vonakodó, legtöbb esetben helyettesíthető”^[28] volt. A szakértőt elővezetni^[29] vagy letartoztatni^[30] nem lehetett, tekintettel arra, hogy „az ily kényszer folytán eljáró szakértő működésétől [már] nem sok eredmény [lett volna] várható”.^[31] Maradt tehát az okozott költségek megfizet-

[21] 3700/1899. IM rendelet (büntető ügyviteli szabályok) 113. §.

[22] Vö. 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[23] Bp. 231. § (1) bek.

[24] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértő kötelelessége a közreműködésre.

[25] Heller, 1947, 156-157.

[26] Bursics, 1947, 93.

[27] Finkey, 1903, 226.

[28] Perjéssy, 1897, 197.

[29] Heller, 1947, 157.

[30] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 128.

[31] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők ellen alkalmazható rendbüntetés.

seben való marasztalás, valamint az elzárásra is átváltoztatható pénzbüntetés egyidejű alkalmazása.^[32] Fontos azonban rámutatni arra, hogy a rendőrhatalóság és az ügyészség ezen szankciókat önállóan nem alkalmazhatták, hanem avégett a bírósághoz kellett fordulniuk.^[33]

Természetesen a Bp.-ben is irányadó elvként érvényesülő követelmény volt, hogy a szakértő csak elfogulatlan egyén lehessen. Mint ahogy a törvény indokolása bölcsen megjegyezte: „[a] bíró a szakértők kinevezésénél főgondját arra [kell] fordítsa, hogy az ügyfelek a szakértők pártatlanságában és szakértelmében megbízzanak”,^[34] noha a bírónak ugyanakkor óvakodni kellett attól, hogy magára a szakértői tevékenységre befolyást gyakoroljon, mert a szakértői vélemény csak úgy felelhetett meg céljának, ha minden befolyástól mentes volt.^[35] A szakértői működést kizáró okokat a Bp. 229. §-a tartalmazza, melyek nagyrészt azonosak voltak a tanúságtételből kizáró okokkal,^[36] így nem véletlen, hogy néhány szerző a tanúkkal állította párhuzamba a szakértőket e tekintetben,^[37] noha a törvény részben, a tanúkra vonatkozó §-ok keretén kívül eső, külön kizáró okot is felvet, minthogy a szakértőkre nézve az elfogultságnak még a látszatát is ki kellett zárni.^[38] Ehhez képest azokra, akikre nézve kizárási ok fennforogott, még akkor sem voltak alkalmazhatók szakértőül, ha egyébiránt a felek abba beleegyeztek, amely az ellenőrző szakértő működésére már nem állott fenn,^[39] egyértelműen rávilágítva arra, hogy a védelem szakértőjének pártosságát kizáró okként kezelni nem volt szabad. Máskülönben meglehetősen szigorúnak volt mondható a törvény: a kizáró okok egyrészt a lelet és a vélemény semmisségét okozták, másrészt pedig az eljárás minden szakaszában figyelembe veendő volt. Az egyetlen kivételként talán a pénz-, közhitelepítési- és bélyeghamisítás (kivéve a magánosok által kibocsátott hitelpapírok) megállapításánál volt megemlíthető, ahol mindenkor a sértett fél adott nyilatkozatot és szakértői véleményt a hamisítás fenn- vagy fenn nem forgásáról.^[40] A rigorózus szabályokat – a könnyebbség kedvéért – a jogelmélet aztán néhány helyen felpuhította, de éppen csak annyira, hogy nem várt el *contra legem* jogalkalmazást a bírótól. Ilyen eset volt például az, amikor a szakértő a szemle alkalmával még nem állott kizáró ok alatt, de akkor, amikor a véleményét elő kellett volna terjeszteni, már igen, lelete továbbra is felhasználható maradt, noha véleménye nem volt figyelembe vehető bizonyíték-

[32] Bp. 232. §.

[33] Heller, 1947, 157.

[34] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[35] Perjéssy, 1897, 200.

[36] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 120.

[37] Heller Erik például a „[k]éptelenség szakértői közreműködésre” témakörét azzal vezette be, hogy a szakértőnél az elfogulatlanság ugyanolyan lényeges kérdés, mint a tanúnál (ld. Heller, 1947, 154.).

[38] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 121.

[39] Az ellenőrző szakértő működése ugyanis eleve egyoldalú beállítottságú (lásd Heller, 1947, 154-155.).

[40] Fayer, 1905, 340.

ként.^[41] Egy másik eset pedig akkor állt elő, amikor a két szakértő közül csak az egyik került kizáró ok hatálya alá. Ilyenkor a tartalmilag össze nem függő mozzanatra adott leletek, illetve vélemények nem hatottak ki egymásra, míg ha mindkét szakértő véleménye egyazon mozzanatra vonatkozott, úgy a kizáró ok alatt nem álló szakértő véleménye is semmisnek volt tekinthető, mert nem volt megállapítható, mennyire állott az előbbi a másiknak befolyása alatt. „A semmisség hatása annyiból áll[t], hogy a teljesített előkészítő eljárás során a szakértői szemlérlől felvett jegyzőkönyvet a főtárgyaláson felolvasni nem [volt] szabad, de az [nem volt] megtiltva, hogy az aggálytalan szakértőt a főtárgyaláson kihallgassák és a bíróság előtt tett nyilatkozatának értékét szabadon mérlegelhesék.”^[42] Ez utóbbi szabályban a modern eljárásjogban ismert ezüsttálca doktrína ismerhető fel,^[43] ráadásul úgy tűnik, hogy a lelet kizárásával a szakvélemény tanúvallomás alakjában nyert ismét bizonyító erőt, vagyis a szakértőt nemcsak – említetten – a bíró segédjének szerepétől, hanem a tanú pozíciójától sem sikerült következetesen távol tartani. Mindezt alátámasztja az a speciális kizáró ok is, amely szerint a halált megelőző betegségben gyógykezelő orvost nem lehetett szakértőként alkalmazni, ami Fayer László szerint némiképp analógiája volt azon határozmánynak, ami szerint a vizsgálóbíró is ki van zárva a per további folyamában való részvételből.^[44] Csakhogy a Bp. 241. § (2) bekezdése szerint az ilyen orvos mégsem volt teljes egészében kizárva az eljárásból, hiszen a vizsgálóbíró rendelkezése köteles volt megjelenni és a kórlefelelésre nézve – lehetőleg a boncolás előtt – felvilágosításokat adni, nem kevesebbet elvárva tőle, minthogy tanúvallomást tegyen orvosszakmai megítélésű kérdésekben. A kizárási okok között kell megemlíteni azt a polgári perrendtartásban meglévő szabályt^[45] is, miszerint közszolgálatban álló egyén nem volt alkalmazható szakértőül, ha ezt feljebbvaló hatósága a közszolgálat érdekeibe ütközőnek nyilvánította.^[46] Ha ezt a fölöttes hatóság megtette, akkor a közszolgálatban álló egyénre éppoly kizáró ok állt fent, mint minden más szakértővel szemben meghatározott egyéb kizáró akadályok esetén, így a szakértő a közreműködést anélkül tagadhatta meg, hogy ehhez a bíró felmentésére szüksége lett volna.^[47]

A kizáró okok természetesen nem merítették ki mindazon körülményeket, melynél fogva a szakértő elfogulatlan eljárása elvárható lett volna. Az aggályossági okok felmerülése esetén a rendes szakértő mellőzendő volt,^[48] ahol általában a kizáró okok között eredetileg nem szereplő, de mégis megokolható körülmények jelentek meg. Az alkalmazandó két szakértő egymás közötti

[41] Vö. Heller, 1947, 154.

[42] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Kizáró okok és a felek kifogásai.

[43] A témáról lásd részletesen: Gácsi, 2015, 5-29.

[44] Fayer, 1905, 333.

[45] „Plósz-féle” Pp. 355. § (4) bek.

[46] Bp. 231. § (4) bek.

[47] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 125-126.

[48] Bp. 227. § (4) bek.

rokonsági foka tipikus esete volt ennek, mert ahogy Perjéssy magyarázta: „az ilyeneknél feltételezhető könnyebb és önkéntelen befolyásolás”,^[49] melynek elkerülése miatt mellőzendő volt az együttes alkalmazásuk.^[50] Szemben azonban a kizárási okokkal, az aggályossági okok érvényesíthetősége mind időben,^[51] mind tartalmában^[52] korlátozás alá estek, midőn a kifogás csak akkor volt figyelembe vehető, ha a szemle megkezdése előtt már elő volt terjesztve, nyomatékos volt és a szakértő mellőzése a késedelem veszélyével nem járt.^[53]

A befolyásmentes szakértői eljárást a bíróság értelemszerűen az eljárás teljes szakaszában hivatott volt biztosítani, ezért nagy óvatosságot igényelt a bíróság részéről például az, hogy mikor és mily terjedelemben engedte meg a szakértőnek az összes peranyag tanulmányozását.^[54] Ahogy a törvényi indoklás máig hatóan megjegyezte: „[n]em lehet teljesen elzárkózni [ugyanis] amaz aggodalom elől, hogy a szakértő az iratokból esetleg előre elfogult véleményt alkot magának, hogy az írásokból merített mellékes részletek befolyásolhatják ítélőtehetségét, sőt hogy észleleteinek hiányait egyes vallomások tartalmából igyekszik pótolni. Ezért a [törvény] a bíróság belátására bizza, mikor tartja szükségesnek az iratok közlését és mily terjedelemben.”^[55] Ahogy azt is, hogy a szakértőnek a bizonyító eljárás kiegészítésére tett indítványát mennyiben teljesítse akkor, amikor arra a meggyőződésre jutott, hogy a szakértői vélemény alaposágához nem szükséges, sőt esetleg a vélemény objektivitását csökkentené,^[56] megóvva ezzel a szakértőt attól, hogy a vizsgálóbíró szerepét átvegye.^[57]

A kizáró okok széles körére tekintettel a Bp. nem ismerte a klasszikus értelemben vett véleménymegtagadás jogát,^[58] kivételesen azonban a kirendelt szakértő is felmenthető volt, ha az illető vizsgálat teljesítésére vagy véleményadására kellően képesnek nem érezte magát, vagy ha más nyomós okot hozott fel.^[59] A szakértő felmentésének oka gyakran azonosnak mutatkozott azzal az okkal, amelynek alapján az ily szakértő a Bp. 227. § (4) bekezdése alapján mellőzhető volt, csakhogy még az utóbbi hivatalból volt vizsgálendő, addig előbbi a

[49] Perjéssy, 1897, 205.

[50] Lásd még az 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Halottszemle és bonczolás. Gyermekekölés megállapítása.

[51] Bp. 230. § (2) bek. első mondat.

[52] Bp. 230. § (2) bek. második mondat.

[53] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Kizáró okok és a felek kifogásai.

[54] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 136.

[55] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők joga, a bizonyító eljárás kiegészítése tekintetében.

[56] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 135.

[57] Finkey Ferencz megengedő álláspontot fogadott el, szerinte a szakértők felhívhatták a bíróság figyelmét például „oly fontos körülményre, melyek a vád által fel nem hozattak [voltak], s melyek a bukás tényálladákhöz tartoz[tak]” anélkül, hogy ezáltal szerepükből kibillentek volna (Finkey, 1903, 235.).

[58] A vélemény megtagadásának joga itt tulajdonképpen a Bp. 231. § (1) bekezdésében meghatározott szakértői körön kívüli személyeket illette meg, melyet inkább indokolás nélküli felmentési jogként lehetett értelmezni.

[59] Bp. 231. § (2) bek.

szakértő kérésére történt és fakultatív jelleggel bírt.^[60] A törvény tulajdonképpen ezzel a rendelkezéssel kívánt egyensúlyt teremteni a szakértői véleménynyilvánítás állampolgári kötelezettsége és a szakértő egyéni érdeke között. „Ha tehát a kirendelt szakértő kötelességének, az eset körülményeihez képest, csak nagy áldozatok árán [tudott volna megfelelni], vagy ha a szakértőt betegség, halálózás a családban stb. akadályoz[ta], s igénybevétele nem [volt] halaszthatatlanul sürgős, akkor a bíró a kirendeléstől kivételesen felmenthet[te].”^[61] Hangsúlyozni kell azonban, mint ahogy azt a törvény indokolása is kiemelte, sürgős eljárás szükségessége esetén a szakértői vizsgálat semmilyen szín alatt nem volt elhalasztható.

A fentiek alapján a szerző nem talált arra vonatkozó bizonyítékot, hogy a szakértő teljes mértékben meg tudott volna szabadulni a bírói, avagy a tanúi atitúdtól a Bp.-ben; épp ellenkezőleg. Míg ugyanis a szakértőképességet illetően a törvény szigorú előírásai a szakértőt a bíróhoz emelték, addig jó néhány esetben választott olyan perjogi megoldást a törvény, amely alig tett különbséget a tanú és szakértő között. Mindezt a továbbiak sem tudták igazán megcáfolni.

IV. A SZAKÉRTŐK SZÁMA

A Bp. 227. § (3) bekezdése a szakértők számáról úgy rendelkezett, hogy „a bíróság rendes szakértői közül kettőt, az ügy fontosságához képest esetleg többet [alkalmaz]. Csekélyebb fontosságú körülménynek megállapítására, vagy ha több szakértő nehezen volna található; egynek alkalmazása is elégséges” volt. Főszabályként tehát a több szakértő elve érvényesült a Bp.-ben, amely rendszerint két szakértőt jelentett. A szakértők számát egyébiránt a bíróság – a felek közbejötté nélkül – maga határozta meg, az eset és a szakértői vélemény várható jelentőségére figyelemmel, ami nagy körültekintéssel járt, mert a nagyon sok szakértő alkalmazása éppoly zavaró lehetett, mint nagyon kevésé.^[62] Két szakértőnél kevesebb szakértőt azonban csak csekély fontosságú körülmények megállapítása vagy a késedelem veszélye esetén alkalmazhatott a bíróság, az utóbbi esetben azonban tanácsos volt azt felülvéleménnyel pótolni.^[63] Ezt egyébként maga a törvény indokolása is kiemelte, miszerint azon „fontos esetekben, midőn a késedelemmel járó veszély miatt csak egy szakértőt alkalmazott a bíró: iparkodjék ennek véleményét egy másik szakértővel felülbíráltatni”.^[64] A főszabály alól egyetlen kivétel említhető meg, ha ugyanis a mérgezés gyanúja forogott fenn, a

[60] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 127.

[61] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértő kötelessége a közreműködésre.

[62] Vö. 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

[63] Perjéssy, 1897, 193.

[64] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértők alkalmazása.

vegyészi vizsgálatot rendszerint az országos bírósági vegyész teljesítette,^[65] aki azidőtájt dr. Felletár Emil gyógyszerész volt. Minden más esetben az egy szakértő alkalmazása rendkívül ritkának volt mondható és csupán azon kivételes esetekben kerülhetett rá sor, amikor az ügy lényegét nem érintő, jelentéktelennek tűnő mellékkörülmény feltárása esetén a szakértői vizsgálatra mégiscsak szükség volt.

A többes szakértés elve a hibás szakvélemény kijavítására irányuló eljárásokban is megmaradt, ahol a törvényi dichotómia, bár külön kezelte a ténybeli megállapításokban,^[66] illetve a véleményekben^[67] előforduló ellentmondásokat, lényegében azonban mindkét esetben mégiscsak ugyanaz az eljárás volt követhető. Eszerint, ha a kétségek ugyanazon szakértőkkel nem voltak eloszlathatóak, akkor más szakértőkkel kellett újabb szemlét tartani, illetve más szakértők véleménye volt beszerzendő, ami rendszerint a korábbi szakértői vizsgálatok teljes megismétlését, és nem a már eljárt szakértők véleményének felülvéleményezését jelentette,^[68] melynél fogva a korábban meghatározott szakértők száma ebben az esetben is irányadónak volt tekinthető. Főülvéleményezésnek egyébként csak orvostani vagy vegyészeti kérdésekben volt helye,^[69] melyre egészen eltérő eljárásrend vonatkozott. A törvény úgy szólt, hogy „[a] mennyiben [a hibás vélemény kiküszöbölése] orvostani, vagy vegyészeti kérdésekre nézve válnék szükségessé: ha a véleményt nem a törvényszéki orvos, illetőleg nem az országos bírósági vegyész adta, ennek felülvéleménye szerzendő be; ha pedig a bíróság kétségeit az a vélemény sem oszlatta el, főülvélemény adása végett az igazságügyi orvosi tanács keresendő meg”,^[70] azaz orvosszakértői véleményt elsőfokon a törvényszéki orvos, másodfokon az igazságügyi orvosi tanács, míg a vegyész szakvéleményt elsőfokon az országos bírósági vegyész, másodfokon pedig szintén az igazságügyi orvosi tanács vizsgálta felül.^[71] Fontos azonban kiemelni, hogy a felülvéleményezés csak abban az esetben tarthatta meg kétfokú jellegét, ha az első szakvéleményt nem törvényszéki orvos, illetőleg az országos bírósági vegyész adta, amit azonban számos jogi előírás kerülendőnek tartott,^[72] jóllehet, az egyszakértős felülvéleményezés – már említettem – leginkább az alapszakvélemény hitelesítésére szolgáló intézmény szerepét töltötte be, függetlenül ezáltal magát a szakértők perbeli számától. Ehhez képest valódi felülvéleményező szervként a testületi formában működő Igazságügyi Orvosi Tanács^[73] járt el,

[65] Bp. 244. § (1) bek.

[66] Bp. 237. §.

[67] Bp. 238. § (1) bek.

[68] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 143.

[69] Bursics, 1947, 95.

[70] Bp. 238. § (2) bek.

[71] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 143.

[72] Lásd például a hullavizsgálat körül követendő eljárás esetében a 78.879/II. 1887. sz. BM. körrendelet 10. §-át; a bűnvádi ügyekben felmerülő vegyészeti kérdésekben a 4967/1893. IM rendeletet.

[73] Lásd az igazságügyi orvosi tanácsról szóló 1890. évi XI. törvénycikket.

amely, bár kétségtelenül a legmagasabb szakmai fórumot jelentette az alaptalan szakértői véleményekkel szemben, véleményének el- vagy el nem fogadása épp-úgy a bíróság szabad mérlegelése körébe esett,^[74] mint bármely más szakértői vélemény.^[75] A felülvélemény beszerzésének joga – egy kivételtől eltekintve^[76] – szabály szerint csak a bíróságot illette meg,^[77] amely csak akkor volt kérhető, ha „a bírósági szakértők között ellentétes nézetek nyilvánultak, vagy ha ezt a bíróság szükségesnek [vélte]”.^[78] Ha az igazságügyi orvosi tanács fölülvéleménye sem nyújtott teljes tájékoztatást, a bíróság megkeresésére köteles volt a tanács a kívánt felvilágosítást vagy pótvéleményt megadni.^[79]

A Bp.-ben a többes szakértő elvének következetes érvényesülése óhatatlanul is a társas bíraskodásra emlékeztethet minket. Az eljáró szakértők egyet nem értése a szakértői eljárás megalapozatlanságával járt, melynek egyenes következménye a vizsgálat megismétlése, illetve orvosi és vegyszeti szakkérdésben annak magasabb fórum által történő felülvizsgálata volt, melyben szintén felfedezhető bizonyos párhuzam a bírósági jogorvoslati rendszerrel. A szakértői bizonyítás ily módon történő megszervezése pedig a szakértő szerepét elkerülhetetlenül a bírósági szervezetrendszerbe illeszkedőnek láttatta.

V. ELLENŐRZŐ SZAKÉRTŐ

A kodifikáció során felismerést nyert az a tény, hogy „a terheltnek szakértő által teljesített védelme gyakran fontosabb, mint a jogi védelem”,^[80] így az olyan ügyben, melyben az eldöntendő kérdések felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem volt szükséges; a terhelt, vagy ha több a terhelt, ezek együttesen, saját költségükön ellenőrző szakértő közreműködésével élhetnek. Az utóbbinak joga volt a terhelt vagy terheltek érdekeit szakértői közreműködésével elmozdítani s megoltalmazni. Nevezetesen, a szemlénél jelen lehetett, az esetleges hiányokra vagy mulasztásokra figyelmeztethetett és a szemle teljesítésére, valamint a véleményre nézve észrevételeit akár a jegyzőkönyvben, akár külön iratban előterjeszthette.^[81] A törvény ezzel az üdvös újítással vezette be az ellenőrző szakértő intézményét a honi eljárásban, amely „a szemle alaposságát, pár-

[74] Vargha – Angyal – Isaák, 1941, 211.

[75] Kúria 1348. sz. (Grill-féle új Döntvénytár, XIX. kötet, 1927, 327-329.).

[76] Bp. 238. § (4) „Sürgős szükség esetében a kir. ügyész is a főügyész útján megkeresheti az országos bírósági vegyész vagy az igazságügyi orvosi tanácsot fölülvéleményezés iránt. Erről a terhelt vagy védője értesítendő, kinek jogában áll, három nap alatt az országos bírósági vegyészhez, illetőleg az igazságügyi orvosi tanácshoz észrevételeit és kérdőpontjait előterjeszteni.”

[77] Angyal, 1915, 341.

[78] Kúria 8940. sz. (Büntetőjogi Döntvénytár, I. kötet, 1901, 25-26.).

[79] Bp. 239. §.

[80] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Az ellenőrző szakértő.

[81] Bp. 228. §.

atlanságát, s különösen a terhelt érdekét akar[ta] minél jobban biztosítani”,^[82] a kirendelt szakértő esetlegesen elfogult, egyoldalú vagy téves véleményével szemben, ahol a terhelt érdekeinek képviselőtéről ezidáig kellően gondoskodva nem volt.^[83] Az ellenőrző szakértő hivatása a szakértelmet igénylő ténymegállapításoknál a védelem szempontjainak érvényre juttatása, ügyelve arra, nehogy a védelem szempontjából lényeges valamely mozzanat figyelmen kívül maradjon, vagy valamilyen mozzanat helytelen felfogásából a terheltre nézve súlyosabb tényállás nyerjen megállapítást, mint amilyen a valóságnak megfelelt.^[84] Ehhez képest működése mindig járulékos – de sohasem másodlagos^[85] – jellegű volt, azaz amennyiben a vizsgálóbíró nem rendelt ki szakértőt, úgy a terhelt sem tartott igényt külön ellenőrző szakértőre, mert annak lett volna mit ellenőriznie,^[86] következésképpen kizártnak volt tekinthető, hogy a szemle tárgyára vonatkozóan teljes egészében véleményt dolgozzon ki, vagyis oly önálló funkciót végezessen, mint maguk a bírósági szakértők,^[87] vagy akár – szintén a fél megbízásából eljáró – magánszakértők. Itt érdemes megjegyezni, hogy a magánszakértői tevékenységre a jogirodalom még utalás szintjén sem tett említést, amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az ellenőrző szakértő intézménye beváltotta a hozzá fűzött reményeket, így nem alakultak ki olyan alternatív bizonyítási módok, mint amellyel a „Plósz-féle” Pp. joggyakorlata során találkozhatunk.

Ellenőrző szakértőül mindig csak egy szakértő volt alkalmazható, akkor is, ha a terheltek többen voltak.^[88] Heller Erik azonban éleslátással megjegyezte, hogy abban az esetben, ha a terheltek között érdekellentét volt, a törvény elmentés nyelvtani értelmének ellenére helyénvalónak látszik az érdekellentétben lévő részére külön-külön az ellenőrző szakértő engedélyezése.^[89] A terhelt szakértőjének közreműködése egyébiránt nem volt megtagadható, aki már az előzetes eljárásban teljesített szemlétől az eljárás alanyává válhatott, ellenkező esetben ugyanis „a főtárgyaláson teljesen ki [lett volna] szolgáltatva a bírósági szakértőnek, a kik gyakran a vád érdekével azonosították] és így egyoldalúan teljesítették] feladatukat”.^[90] A Bp. indokolása szintén kiemelte, hogy „[k]étségen kívül illuszióssá [vált volna] a terheltnek [azon] joga, hogy a főtárgyalásra szakértőt idéztesse meg, ha e joggal az elővizsgálat alatt nem bír[t]”.^[91] Mindezt azonban annyira komolyan vette a bíróság, hogy a terhelt ebbéli jogai egyenesen

[82] Finkey, 1903, 228.

[83] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 117.

[84] Heller, 1947, 154.

[85] Egymással ellenkező két szakértői vélemény közül a bírói szakértőké nem volt szükségképpen döntőnek tekinthető (Fayer, 1905, 328.).

[86] Heller, 1947, 155.

[87] Fayer, 1905, 324.

[88] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 119.

[89] Heller, 1947, 155-156.

[90] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 118.

[91] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Az ellenőrző szakértő.

kötelezettségekké váltak. Hiába élhetett az ellenőrző szakértő közreműködésével elvben a terhelte az eljárás bármely szakaszában,^[92] aki még idézés ellenére sem volt köteles megjelenni,^[93] az ellenőrzés funkciójából eredően ez a jog volta-képpen a szemle időpontjára korlátozódott, a bírósági szakértővel való egyidejű megjelenés mellett. A Kúria szerint ugyanis „ellenkeznek a törvény szándékával és az ügymenet érdekeivel, ha az ellenőrző szakértő a szemlétől távol tarthatná magát és a főtárgyaláson léphetne fel azzal az igénynyel, hogy a szemle ismételtessek csupán avégből, hogy ő is tehessen észrevételeket; az ilyen ismétlés nélkül tett észrevételezés pedig értékkel ugy sem bírhatna”.^[94] Úgyszintén, ha a vádlott az eljárás korábbi szakaszában ellenőrző szakértő közreműködését nem kívánta, a fellebbviteli főtárgyaláson ellenőrző szakértő alkalmazását nem kívánhatta csupán azért, hogy ennek ellentétes véleménye alapján az igazságügyi orvosi tanács véleménye provokálható legyen.^[95] Bár ezzel a bíróság az eljárás zavartalan működését kívánta biztosítani, gyakorlatával azonban akaratlanul is a törvény intencióját változtatta meg és az ellenőrző szakértő intézményét a kirendelt szakértők szakvéleményeinek megalapozottsága helyett azok legitimitásával hozta kapcsolatba, hiszen az ellenőrző szakértőt olyan időpontban rendelte igénybe venni, amikor a bírósági szakértő munkájáról még nem volt véleményt alkotni. Minderre paradox módon a törvény indokolásában is találunk utalást, amely szerint, ha „a szakértők kirendelésében a bíróság lelkiismeretesen jár el, akkor a legtöbb esetben meg is fognak nyugodni a terheltek a bíróság szakértőiben”,^[96] míg abban az esetben, ha a szakértő pártatlanságába vetett hitüket a bíróság valamilyen oknál fogva nem tudta megőrizni, úgy a terheltek külső szaktekintélyhez fordulhattak, függetlenül a tényállás felderítésének mikénti alakulásától. A törvény egyébként azért, nehogy e joggal minden ok nélkül, könnyelműen vissza lehessen élni, annak költségeit a terheltre hárította.^[97] Ha a vádlott vagyonos volt, az ellenőrző szakértők alkalmazása nem is okozott neki különösebben semmiféle nehézséget; ellenben ezen védelmi eszköz nem volt alkalmazható szegénysorú terheltek és vádlottak érdekében. Abból a célból, hogy megszüntessék ezt a különbséget, amely a vagyonos és nem vagyonos terhelte és vádlott között a védelem terén fennforogott, a Budapesti Ügyvédi Kamara elhatározta, hogy ellenőrző szakértői lajstromot kíván összeállítani.^[98] Ennek tényleges működésre azonban a szerző nem talált bizonyítékot.

Fontos azonban kiemelni, hogy mindazok az indokok, melyek szükségessé tették a bíróság által kirendelt szakértők működése felett az ellenőrzést, egyedül a védelem oldalán álltak fenn, míg az ügyész és a magánfél érdekeit „a bíró

[92] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 119.

[93] Heller, 1947, 157.

[94] Kúria 5306. sz. (Grill-féle Döntvénytár, XIII. kötet, 1906, 156.).

[95] Vámbéry, 1916, 141.

[96] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Az ellenőrző szakértő.

[97] Perjéssy, 1897, 194.

[98] Fayer, 1905, 325.

által kirendelt szakértő eléggé képvisel[te]”, abba megnyugodhattak – mondja a törvény indokolása.^[99] Ha ehhez hozzávesszük a keresztkérdezés fakultatív rendszerét, akkor egy igen érdekes kép rajzolódik ki előttünk. A Bp. 308. § (3) bekezdése szerint ugyanis a keresztkérdezés esetén a vád tanúhoz, illetőleg szakértőjéhez először a vádló, a védelem tanúhoz és szakértőjéhez pedig első sorban a vádlott, illetőleg képviselőik intézik a kérdéseket, és azután azokhoz a kérdezőnek ellenfele is tehetett fel kérdéseket. A védelem szakértője a Bp. 228. §-a alapján nyilván az ellenőrző szakértő volt, míg a vád szakértői kizárásos alapon csakis a bíróság által kirendelt szakértők lehettek, melyet az angolszász felfogást követve – minekután a Bp. indokolása is ezt tette^[100] – akár a vád tanúinak is hívhatnánk, mellyel a szakértő messzebb nem is kerülhetne az önálló bizonyítási eszköz voltától. Annyi azonban bizonyos, hogy az ellenőrző szakértő megjelenése polarizálta a szakértő perbeli helyét az eljárásban, melynek látványos következménye az lett, hogy a szakértők az őket alkalmazó felek szakmai érdeképviseelőivé, egyszersmind tanúivá váltak.

VI. SZAKÉRTŐ-TANÚ

A Bp. a szakértő-tanú fogalmát a korabeli polgári perrendtartással ellentétben nem ismerte, hanem a tanúi és szakértői minőséget is megkülönböztette ugyanazon egyénben,^[101] melynek egyedüli szépséghibáját az okozta, hogy a szakértőnek éppúgy esküvel kellett megerősítenie a nyilatkozatait, mint rendszerint a tanúnak a vallomását,^[102] annak tartalma azonban teljesen eltérő volt. A törvény indokolása sem kívánt általános iránymutatást adni a témában, csupán annyit rögzített, hogy „[a] szakértői vagy tanueskünek, esetleg mindkettőnek alkalmazása tárgyában csak az eset körülményei szerint lehet dönteni, de [a német jogtudomány eredményei] tájékozásul szolgálhatnak”.^[103] Eszerint, ha „a szakértő oly tényekről nyilatkozik, melyeket nem a hivatalos vizsgálat alkalmával észlelt: úgy nemcsak a tanu-, hanem a szakértői eskü is kiveendő tőle, viszont a szakértő-tanunak le kell tenni a szakértői esküt, midőn a leletet pótló nyilatkozatnál többet, azaz: még szorosán vett szakértői véleményt is kívánnak tőle”.^[104] Amennyiben minderre úgy tekintünk, mint egyfajta definícióra, akkor láthat-

[99] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: Az ellenőrző szakértő.

[100] Maga az eljárás, lényegére nézve megegyezett az angol kérdéses rendszerével, mivel a vád tanúhoz a vádló, a védelem tanúhoz a vádlott, illetve képviselőik intézték a kérdéseket (examination in chief) és valamint a kérdéses bevégeztével, úgy minden kérdésre adott felelet után a kérdező ellenfelének is joga volt kérdéseket tenni (cross examination) (1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A keresztkérdezés). Az indokolás a szakértőt – a törvény szövegével ellentétben – már nem (is) nevesítette.

[101] Finkey, 1903, 229.

[102] Balogh – Edvi – Vargha, 1909, 130-131.

[103] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértő esküje és a szakértő tanú.

[104] 1896. évi XXXIII. tc. indokolása: A szakértő esküje és a szakértő tanú.

juk, hogy a nyilatkozat tartalma – és nem pedig a „Plósz-féle” Pp.-beli észlelés időpontja – volt a döntő, így amikor a szakértő-tanú az általa észlelt tényekből a szaktudomány alapján következtetést vont le, szakértőnek volt tekinthető anélkül, hogy ezzel elveszítette volna tanú jellegét. A szakértő-tanú tanú jellegét már csak azért is megtartotta, mert mindig tanúként került be az eljárásba és csak később válhatott esetlegesen szakértővé is, így azok a garanciális szabályok, amelyek a szakértőt a felektől függetlenítték volna, itt fel sem merülhettek. Ehhez képest pedig a szakértő-tanú perbeli helye megingathatatlanul a tanúi pozíció maradt, még akkor is, ha az ügyben immár szakértői minőségben járt el.

VII. ÖSSZEGRZÉS

A bűnvádi perrendtartásról szóló törvény megalkotásakor népszerű volt a szakértő önálló bizonyítási eszköz jellegére történő hivatkozás, melyet a törvény – az indokolását túlmenően – sem rendszertanilag, sem pedig tételesen nem támasztott alá. Így aztán számos olyan helyzettel találkozhattunk, amikor a bíróság segítségéhez, máskor pedig a tanúhoz közel álló személy vált a szakértőből.

A Bp. annyiban igazodott a kor elvárásához, hogy látszólag koncepcionálisan semleges megfogalmazással élt a szakértő alkalmazásakor, obstruálva ezzel a bírót és a szakértő személye egyesülésének nagy részét.

A szakértőképességre vonatkozó szigorú szabályok azonban számos esetben a bírói rendszerből gyökereztek, a többes szakértő elve pedig egyenesen a társas bíraskodást idézte elénk, ami a szakértő szerepét elkerülhetetlenül a bírósági szervezetrendszerbe illeszkedőnek láttatta.

Ennek ellenpólusán jelent meg a kizárt szakértő alkalmazhatóságának kérdése, amit mind a törvény, mind a bírói gyakorlat tanúként jelenített meg az eljárásban, illetve a szakértő-tanú fogalmának bevezetése, ahol már eleve a tanúként eljáró személy válhatott később szakértővé, gyakorlatilag mindenféle garanciális elemtől mentesen. Az ellenőrző szakértő intézményének a bevezetése pedig a végletekig polarizálta a szakértő perbeli helyét azáltal, hogy a szakértőket a felek szakmai érdekképviselőivé, a vád és a védelem tanúivá tette.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy az önálló bizonyítási eszköz teóriája a törvény hatálya alatt nem valósult meg, hangoztatása nem volt több, mint egy probléma érzékeltetése, vagy más, mint a korábbi joggyakorlat kritikai megfogalmazása, így az mindvégig a reflexió szintjén maradt, hol a vizsgálóbíró, hol pedig a tanú szerepét tagadva.

IRODALOM

- Angyal Pál (1915): *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest.

- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz (1909): *A bűnvádi perrendtartás magyarázata*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Bursics Zoltán (1947): *A magyar bűnvádi eljárási jog vázlatja*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Fayer László (1905): *A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala*. Franklin Társulat, Budapest.
- Finkey Ferencz (1903): *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Politzer Zsigmond és Fia Kiadósa, Budapest.
- Gácsai Anett Erzsébet (2015): A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogában II.: a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elve. In: *Acta Universitatis Szegediensis*. 2015/5. sz.
- Heller Erik (1947): *A magyar büntető törvénykezési jog tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Perjéssy Mihály (1897): *A bűnvádi perrendtartás és magyarázata I.* Kirchner-féle nyomda, Versecz.
- Vámbéry Ruzstem (1916): *A bűnvádi perrendtartás tankönyve (3. kiadás)*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Vargha Ferenc – Angyal Pál – Isaák Gyula (1941): *Bűnvádi perrendtartás*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.

JOGFORRÁSOK

- A birói és rendőri hullavizsgálat körül követendő eljárásról szóló 78.879/II. 1887. sz. BM. körrendelet.
- A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk.
- A bűnvádi ügyekben felmerülő vegyészeti kérdésekben szakvélemény adása végett az országos művegyészeti intézetnek megkeresése és e megkeresések körül gyakran tapasztalt szabálytalanságok megszüntetéséről szóló 4967/1893. IM rendelet.
- A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk.
- Az igazságügyi orvosi tanácsról szóló 1890. évi XI. törvénycikk.
- Büntető ügyviteli szabályokról szóló 3700/1899. IM rendelet.

ÍTÉLETEK JEGYZÉKE

- Kúria 11749. sz.
- Kúria 1348. sz.
- Kúria 5125/903. sz.
- Kúria 5306. sz.
- Kúria 6811. sz.
- Kúria 8940. sz.
- Kúria 8957. sz.
- Kúria 9168. sz.